Cookies op de website van NOS.

Wij plaatsen Functionele cookies, om deze website naar behoren te laten functioneren en Analytische cookies waarmee wij het gebruik van de website kunnen meten. Deze cookies gebruiken geen persoonsgegevens.
Hieronder kan je aangeven welke andere soorten cookies je wilt accepteren:

Meer uitleg over cookies

Ik wil gepersonaliseerde advertenties: hiermee ontvangt u gepersonaliseerde STER-advertenties die worden afgestemd op uw internetgedrag. Via deze cookies kan je internetgedrag gevolgd worden door advertentienetwerken. Op onze jeugdsites worden geen gepersonaliseerde advertenties getoond.

Opslaan

Niet alle mannen op oorlogsmonument Amersfoort waren even heldhaftig

VANDAAG, 07:23 BINNENLAND

NOS

GESCHREVEN DOOR

Roel Pauw
Verslaggever

De gemeente Amersfoort past vandaag een oorlogsmonument aan de Barchman Wuytierslaan aan. De gemeente doet dat omdat op de plaquette, die er sinds 1946 hangt, behalve verzetsmensen ook de naam van een SS'er en een collaborateur staan.

Op 5 februari 1945 werden in de tuin van een twee-onder-een-kap woning twintig mannen doodgeschoten. De twintig zaten om verschillende redenen in de strafgevangenis in Utrecht. De executie was een vergeldingsactie van de Duitsers: een paar dagen eerder hadden leden van het verzet een seinhuis opgeblazen. Drie Duitsers werden daarbij gedood, maar minstens zo belangrijk: het treinverkeer op deze doorgaande route was ernstig gehinderd.

De Duitsers namen wraak: volgens ooggetuigen was het een razende moordpartij. Na afloop lagen de lichamen kris kras door de tuin. En op last van de Duitsers bleven ze daar nog 24 uur liggen. In de tuin stond een bord met de tekst 'Terroristen en saboteurs'.

Bekendmaking

De Höhere SS- und Polizeiführer Nordwest maakt bekend:

Tengevolge van den laffen moordaanslag op 2 leden van de bezettende macht te Amersfoort, zoomede tengevolge van de sabotagedaad op het bureau van den stationschef van het station Amersfoort op 3 Februari 1945 werd een aantal terroristen en saboteurs in het openbaar standrechtelijk doodgeschoten.

Bekendmaking van de fusillade door de Duitsers NOS

Alex van den Dool is de zoon van een van de slachtoffers. Zijn vader was tuinder in Nieuwerkerk aan den IJssel, verzetsstrijder en vader van acht kinderen. Het adres waar hij zat, werd verraden en Van den Dool gearresteerd. Alex was 4 toen hij zijn vader voor het laatst heeft gezien. Hij heeft hem nauwelijks gekend, maar het gemis ervaart hij tot op de dag van vandaag. "Aan de ene kant ben ik trots op wat hij heeft gedaan, maar aan de andere kant was het een groot gat in mijn leven en dat is het nog steeds."

Na de bevrijding wil de gemeente Amersfoort zo snel mogelijk een monument oprichten voor de slachtoffers van deze brute moordpartij. Schoolkinderen zamelen geld in en al bij de eerste Dodenherdenking, op 4 mei 1946, kan er een plaquette worden onthuld. Op de gedenksteen staat onder de namen van de twintig mannen: 'Zij vielen ten offer aan de wraak, Zij offerden zich voor de vrijheid'.

Het bewuste monument in Amersfoort ROEL PAUW | NOS

De haast van de gemeente Amersfoort was misschien prijzenswaardig, maar ging wel ten koste van de zorgvuldigheid. Uit onderzoek is gebleken dat niet alle mannen in gelijke mate recht hebben op dit eerbetoon. Naar twee van hen is na de oorlog onderzoek ingesteld door de afdeling Bijzondere Rechtspleging van het ministerie van Justitie. Die kwam in actie als er vermoedens bestonden dat iemand niet zuiver op de graat was tijdens de oorlog.

In het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging in Den Haag (CABR) is een tamelijk uitvoerig dossier te vinden van Albertus Beukman. Daaruit blijkt dat hij al in 1936 lid was geworden van de NSB, later was toegetreden tot de Landstorm en uiteindelijk was terechtgekomen bij de SS.

Uit getuigenverklaringen blijkt dat hij ten minste één keer op een ongewapende burger heeft geschoten. Toen zijn legeronderdeel naar België werd gestuurd om de opmars van de geallieerden te stoppen, deserteerde hij uit Duitse dienst. Het is niet helemaal duidelijk wanneer en op welke grond hij is gearresteerd, maar hij belandde dus in de gevangenis aan het Wolvenplein in Utrecht.

Collaboratie

De andere man die Justitie op de korrel had, was Eduard van Heulen. Die had zich vrijwillig bij de Duitse Wehrmacht gemeld om als bouwvakker aan de slag te gaan in Bretagne en op het eiland Guernsey. Een duidelijk geval van collaboratie. Dat hij in de gevangenis is terechtgekomen, kwam doordat hij werd betrapt bij een inbraak in zijn woonplaats Beverwijk.

Onder de namen van de mannen op het monument bevindt zich verder nog ten minste één zwartwerker (iemand die illegale handel dreef) en een man die samen met Van Heulen bij die inbraak in Beverwijk werd gearresteerd.

In de administratieve chaos van na de oorlog waren de diverse instanties vaak niet van elkaars doen en laten op de hoogte. Om een voorbeeld te noemen: pas op 31 mei 1948 werd het bevel om Beukman op te sporen ingetrokken. Toen was het tot Justitie doorgedrongen dat hij al lang dood en begraven was. Intussen hing er al meer dan twee jaar een monument ter ere van hem en de andere slachtoffers.

Tijdelijke oplossing

Voor de gemeente Amersfoort was al deze nieuwe informatie aanleiding om het monument aan te passen. Onder druk van de tijd (het is bijna 4 mei) is nu gekozen voor een tijdelijke oplossing. Bij een steenhouwerij in Utrecht is een plaat zandsteen besteld waarop een nieuwe tekst is aangebracht. In plaats van 'Zij offerden zich voor de vrijheid', staat er nu 'Wij herdenken hen die vielen voor de vrijheid'.

Het is nu aan de goede verstaander om te beoordelen op wie dat van toepassing is en op wie niet. Later zullen er bronzen letters worden aangebracht, in overeenstemming met de stijl van het oorspronkelijke ontwerp.

Bekijk hier hoe het monument is aangepast:

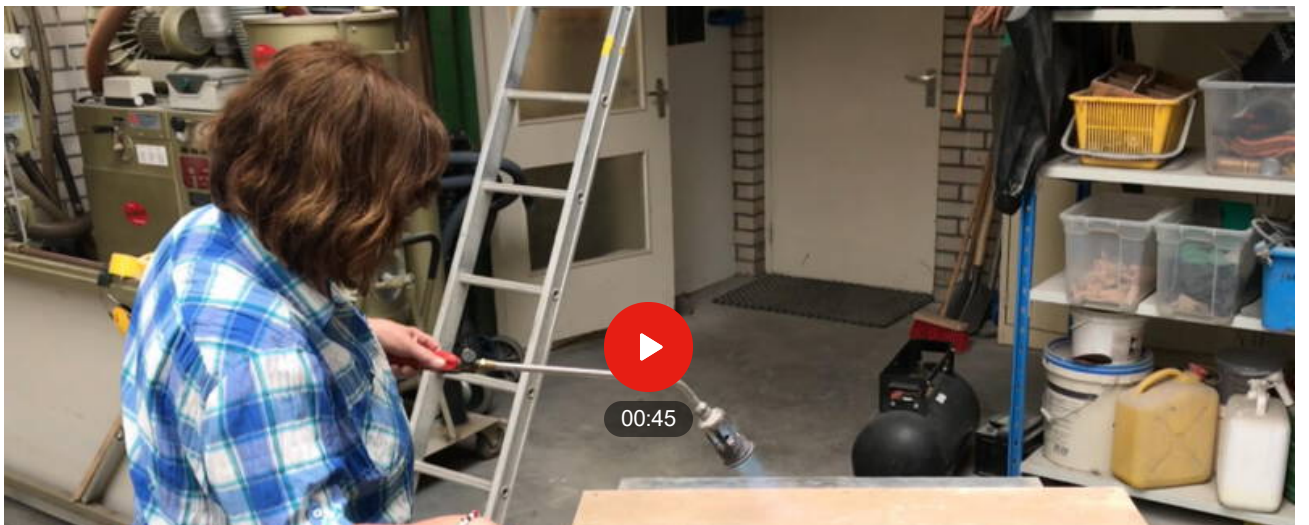

Amersfoort past oorlogsmonument aan

Alex van den Dool vindt het een goede oplossing: "Dat degenen die weten wat het werkelijke verhaal van die mannen was nu enige genoegdoening krijgen, dat lijkt me keurig netjes. En tegelijkertijd is het met deze tekst niet nodig dat je de mannen met een fout verleden nu nog gaat besmeuren door hun namen met veel vertoon van die plaquette te halen. Per slot van rekening zijn zij ook aan hun einde gekomen op een manier die ze niet hebben gezocht."

De ironie van dit monument is dat er van sommige mannen die fout waren, meer informatie bewaard is gebleven dan van slachtoffers die actief waren in het verzet. Van een enkeling is weinig meer bekend dan hun naam en geboortedatum. Wat de beknopte biografieën in elk geval duidelijk maken is dat dit ene monument alle denkbare nuances van goed en fout laat zien.

Pieter van den Aakster, 21-09-1897, Alkmaar, volgens informatie van het Rode Kruis is hij op 19 oktober 1944 gearresteerd, mogelijk op verdenking van illegaal drukken.

Jacob Bekooij, 01-09-1904, Haarlem, volgens informatie afkomstig van de politie Haarlem (zoals vastgelegd door Rode Kruis) gefusilleerd wegens illegaal werk.

August Richard Best, 29-06-1924, Den Haag, was actief in het verzet in Zeist. Samen met Lodewijk Knol 'vriend en wapenbroeder' na verraad op 10 december 1944 opgepakt 'en den 5 II 1945 tezamen met nog 18 anderen als represaille te Amersfoort ten ongeveer 4 uur 's middags door Hitlers gangsters dood geschoten.'

Albertus Beukman, 16-09-1915, Rotterdam, lid van de NSB en de SS. Gedeserteerd uit Duitse dienst. Hem is postuum het Nederlanderschap ontnomen.

Lambertus Courbois, 09-04-1921, Velsen, samen met Eduard van Heulen na een inbraak in Beverwijk gearresteerd.

Joannes Gerardus Alphonsus Maria Dirks, 22-12-1903, Amsterdam, verzetsstrijder, verspreidde lectuur, is gearresteerd nadat hij had geprobeerd om onder bedreiging met een vuurwapen een brood te stelen bij een bakkerij.

Dirk Floris van den Dool, 18-07-1903, Zevenhuizen, verzetsstrijder, bood onderdak aan onderduikers.

Simon Roelof van Duin, 04-04-1919, Beverwijk, verzetsstrijder. Verspreidde illegale lectuur, bood hulp aan onderduikers, was betrokken bij sabotageacties.

Johannes Franciscus van Gool, 15-08-1916, Rotterdam, verzetsstrijder of opgepakt omdat hij zich niet had gemeld voor de Arbeitsdienst.

Eduard van Heulen, 26-10-1919, Beverwijk, was werkzaam in Duitse dienst, opgepakt vanwege een inbraak in Beverwijk.

Joannes van Kempen, 24-09-1924, Noordwijk, actief in het verzet als chauffeur, maar volgens een andere lezing opgepakt in verband met zwarthandel.

Lodewijk Knol, 21-12-1922, student, Tjeppoe (Nederlands-Indië), was lid van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten en waarschijnlijk actief in dezelfde verzetsgroep als Richard Best, Wouter van Wijk en Lourens Wijma.

Antonius Waltherus Kok, 28-08-1906, Amsterdam, lid van het verzet, bood hulp aan onderduikers en verspreidde de illegale krant 'De Waarheid'.

Antonius Cornelis (Antoon) Valk, 22-09-1918, Beverwijk, verzetsstrijder.

Arie Teunis Visser, 01-06-1920, Rotterdam, oprichter van vervoerssectie Rotterdam-Zuid die treinstakingen wilde organiseren om de geallieerden te helpen.

Johannes Teunis Visser, 01-11-1889, Werkendam, vader van Arie Teunis Visser, vervalste stempels.

Hendrik Jan van der Wiel, 22-03-1909, Rotterdam, verzetsstrijder of opgepakt omdat hij zich niet had gemeld voor de Arbeitsdienst.

Johannes Wijfjes, 21-04-1917, Haarlem, opgepakt wegens zwarthandel, volgens zijn moeder zat hij in het communistische verzet.

Wouter van Wijk, 16-04-1913, Zeist, verzetsstrijder, compagnies commandant NBS, ondercommandant Zeister afdeling BS.

Lourens Wijma, 19-03-1919, Zeist, mogelijk lid van de Zeister verzetsgroep.

BEKIJK OOK

De commandant zei 'nach Schule oder nach Hause' en Jan overleefde de oorlog

Deel dit artikel: Twitter Facebook E-mail Whatsapp

© NOS 2019